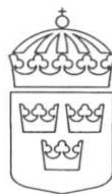

Riksdagens protokoll

1991/92:41

Måndagen den 9 december

Kl. 12.00 – 13.35

Protokoll
1991/92:41

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollen för den 2 och 3 december.

Svar på interpellation och frågor

2 § Svar på interpellation 1991/92:51 och frågorna 1991/92:161, 176 och 239 om avbrytandet av viss värnpliktsutbildning

Anf. 1 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Kristina Svensson har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta för att lindra effekterna för de ca 2 500 värnpliktiga som omfattas av försöken med förkortad grundutbildning och som måste avbryta sin värnpliktsutbildning.

Lennart Nilsson har frågat mig vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta för att de värnpliktiga bl.a. skall kunna klara de ekonomiska problem som den avbrutna militärtjänstgöringen medför.

Sture Ericson har frågat mig dels vilka praktiska, konkreta åtgärder som regeringen förbereder för att mildra konsekvenserna för de värnpliktiga som nu drabbas av detta beslut, dels om regeringen inför beslutet har gjort någon kalkyl som inte bara visar besparingar inom försvarssektorn utan också tar hänsyn till de kostnadsökningar som drabbar andra samhällssektorer.

Margitta Edgren har frågat arbetsmarknadsministern vilka överväganden som gjordes om t.ex. kostnaderna för dessa värnpliktiga ifall de skulle blir arbetslösa. Frågan har överlämnats till mig.

Jag besvarar frågorna och interpellationen i ett sammanhang.

Kristina Svensson har i sin fråga betecknat beslutet om avbrytande av försöken som panikartat. Sture Ericson har i sin interpellation betecknat beslutet som vårdslöst. Jag vill på den punkten framhålla att det rådande likviditetläget inom försvarsmakten gjort det nödvändigt med ett snabbt och resolut ingripande från regeringen för att ta till vara alla möjligheter till besparingar. I annat fall hade utvecklingen tvingat fram åtgärder som med större fog kunnat beskrivas som panikartade eller vårdslösa. Ett annat skäl till beslutet är att det redan nu står klart att fem månader inte räcker för att ge värnpliktiga en godtagbar utbildning för de uppgifter de skall lösa i sina krigsförband.

De beslutade åtgärderna har före beslutet behandlats i 1991 års försvarsberedning (FÖB 91).

När det gäller verkningarna av beslutet för de berörda värnpliktiga vill jag peka på följande.

Chefen för armén har i en skrivelse till sina underlydande myndigheter redan dagen efter regeringsbeslutet gett order om att de åtgärder som brukar vidtas inför utryckningen skall intensifieras för att underlätta de utryckandes övergång till civil verksamhet.

Utbildningsministern har, efter det att jag tagit upp saken med honom, gett mig besked om att antagningsmyndigheterna kommer att göra vad de kan för att pröva ansökningar till vårens högskoleutbildning, trots att ansökningen görs efter den normala ansökningstidens utgång. För att möta den stora ungdomsarbetslösheten har regeringen redan tidigare under hösten för riksdagen lagt fram förslag om flera högskoleplatser till vårterminen 1992.

Arbetsmarknadsministern har på min fråga meddelat att arbetsförmedlingarna på berörda orter har genomfört särskilda informationsinsatser om arbetsmarknadsläget och om vad arbetsförmedlingarna kan erbjuda. Insatserna är riktade till de värnpliktiga vilkas tjänstgöring nu avbryts.

Samtliga värnpliktiga som hemförlovas till följd av regeringsbeslutet kommer att få ett utryckningsbidrag om 3 000 kr.

Bostadsbidrag till värnpliktiga prövas av kommunernas familjebidragsnämnder. Familjebidragslagen medger att både familjepenning och bostadsbidrag betalas ut för en 30-dagarsperiod efter utryckningen, även om tjänstgöringen avbryts i förtid. Värnpliktiga som har behov av familjebidrag också efter utryckningen kan därför vända sig till familjebidragsnämnden för att få prövat om bidraget kan lämnas.

Vid beräkningen av besparingseffekten har inte beaktats de ökade kostnader som kan uppkomma inom andra samhällssektorer till följd av den avbrutna värnpliktsutbildningen. Sådana kostnader är, som lätt inses, mycket vanskliga att uppskatta. Om de ändå tas med i beräkningarna, kräver logiken att också det samhällsekonomiska värdet av att en del värnpliktiga snabbare än beräknat återgår till produktionen och att andra värnpliktiga kan slutföra en civil utbildning tidigare än beräknat vägs in.

Då Lennart Nilsson och Margitta Edgren, som framställt frågorna nr 176 resp. 239, anmält att de var förhindrade att närvara vid sammanträdet, medgav tredje vice talmannen att Karl-Erik Svartberg och Karin Pilsäter i stället fick delta i överläggningen.

Anf. 2 STURE ERICSON (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret.

Den här interpellationen har inte ställts därför att jag tycker att det är fel av regeringen att vilja upphöra med utbildningen av femmånadersuttagna värnpliktiga. Det kan vara en klok åtgärd nu när försvaret skall omstruktureras. I ett system med färre brigader och regementen, ändringar inom territorialförsvaret och totalt färre inkallade värnpliktiga är det en förändring värd att diskutera.

Det interpellationen handlar om är det kloka i att så abrupt, med några

dagars varsel, avbryta utbildningen för 2 500 värnpliktiga och inte låta de 4 500 som fått inkallelseorder till januari fullgöra sin tjänst. För många av dessa 7 000 pojkar skapar det stora problem av olika slag, inte minst ekonomiska.

Det hade varit klokare att låta förändringen få full effekt vid halvårsskiftet 1992. Nu blir det en åtgärd som inte uppnår sitt syfte, att spara pengar åt statskassan, och som dessutom trasslar till tillvaron för tusentals ungdomar när det gäller jobb, bostad, studier och annat.

Jag har bett försvarsministern redogöra för vad regeringen gör för att mildra konsekvenserna för de ungdomar som drabbas. Det blev en ganska mager lista utan nyheter.

Att antagningsmyndigheterna vid högskolorna kommer att "göra vad de kan" trots att ansökningarna formellt kommer in för sent verkar inte vara mycket av ett löfte. Och att familjebidragslagen medger utbetalningar under 30 dagar efter uttryckningen är ju ingen nyhet.

För en del innebar regeringens beslut att de med några dagars varsel ställdes på gatan med 3 000 kronor i handen utan jobb och bostad. Anders Björck har här skapat en ny kategori vapenvägrare. Utöver de ganska få ungdomar som vägrar att bära vapen får vi nu en mycket större kategori som förvägras att bära vapen.

Sveriges Centrala värnpliktsråd har ställt en rad minimikrav, som regeringen inte tillgodoser. Värnpliktsrådets ordförande, Fredrik Hiller, menar att de värnpliktigas organisation inte längre har förtroende för Anders Björck och att han därför bör avgå.

Det främsta motivet för att gå så snabbt och vårdslöst fram var enligt departementets pressmeddelande och enligt försvarsministern här i dag att spara pengar; det gällde att spara 125 miljoner under innevarande budgetår, fram till halvårsskiftet 1992.

Tyvärr blir det inte någon besparing för statskassan utan nästan säkert ökade kostnader innevarande budgetår. Det hade tydligen också folktopiledamoten Margitta Edgren upptäckt när hon ställde sin fråga.

Vi har i ett TT-meddelande kunnat läsa att en kalkyl gjord på arbetsmarknadsdepartementet visar att det inte blir någon besparing. Jag citerar: "Besparingarna äts snabbt upp. Vi måste på något sätt ta hand om dem som skickas hem, säger Peter Strömberg, kansliråd på arbetsmarknadsdepartementet till TT."

Om man antar att 1 000 av de 7 000 värnpliktiga under det närmaste halvåret inte lyckas få något arbete – och en av sju är som arbetsmarknaden ser ut i dag ett mycket försiktigt antagande – utan i stället får gå någon form av AMS-utbildning, kostar det staten vida mer än de 125 milj.kr. som Anders Björck nu påstår att försvaret sparar.

Detta är i sådana sammanhang man här från riksdagens talarstol brukar påminna om Ebberöds bank.

Det är närmast sensationellt när försvarsministern i sitt svar här i dag säger: "Vid beräkningen av besparingseffekten har inte beaktats de ökade kostnader som kan uppkomma inom andra samhällssektorer till följd av den avbrutna värnpliktsutbildningen."

Hur går egentligen arbetet till i den nya regeringen? Vad säger finansmi-

nistern när försvarsministern tar initiativ till "besparingar" som i själva verket kostar statskassan mycket mer än det som sparas?

Det är ju falsk marknadsföring att ge ut ett pressmeddelande om "besparing" som i själva verket med stor sannolikhet innebär en ökad utgift för statskassan. Så bör man inte hantera skattebetalarnas medel.

Det vi här diskuterar är ett dåligt berett, vårdslöst beslut taget i alltför stor hast tydligen för att markera handlingskraft. Det är ett beslut som leder till ökade statsutgifter och skapar stora problem och kostnader för tusentals unga pojkar som räknat med att få fullgöra sin värnplikt.

Anf. 3 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill först tacka Anders Björck för svaret på frågorna. Men svaret på den fråga jag ställde, tycker jag är ganska intetsägende. I stället för att ge besked om hur man avser att mildra konsekvenserna för dem som har friställts, vilket jag frågade om, talar Anders Björck om "ett snabbt och resolut ingripande från regeringen för att ta till vara alla möjligheter till besparingar". Att det var snabbt, kan jag instämma i.

Svaret på min fråga kan möjligen rymmas i formuleringen att antagningsmyndigheterna vid högskolorna kommer att göra vad de kan för att pröva ansökningar till vårens utbildningar, trots att ansökningstiden har gått ut. Jag önskar ändå ett något mera preciserat svar. Vad kan de göra? Kan de inrätta nya utbildningslinjer eller nya fristående kurser? Hur många högskoleplatser kommer till för att möta det nya behovet?

Tidigare förslag från utbildningsministern om fler högskoleplatser var betingade av den ökande ungdomsarbetslösheten. Med försvarsministerns och regeringens panikartade beslut – jag vidhåller att det är panikartat – har den skaran nu ökat med lågt räknat 2 000 personer.

Kommer man att konstruera ett nytt högskoleprov? Systemet för antagning till högskola är upplagt så att man kvalificerar sig genom att också räkna poäng från högskoleprovet. Skall dessa ungdomar möjligen få någon extra poäng när de söker, eftersom de blev lurade av Anders Björck och den borgerliga regeringen? I realiteten har de annars blivit lurade på ett helt studieår.

Ungdomar planerar sina liv, precis som alla vi andra. De planerar för studier och för att skaffa sig egen bostad och arbete. De planerar också för sin värnpliktsutbildning. Dessa pojkar planerade att göra sin befälsutbildning med start hösten 1991 för att avsluta den våren 1992. De hade tänkt göra ett högskoleprov under våren för att kunna söka till utbildningslinjer hösten 1992. Men Anders Björck ändrar på givna förutsättningar och sätter deras planering ur spel. Det är ohederligt. Det är särskilt ohederligt eftersom dessa pojkar uppenbarligen inte får något annat i stället.

Anders Björck bollar över ansvar och kostnader till utbildningsministern och arbetsmarknadsministern och hoppas därigenom spara inom eget revir. Men de som får betala den egentliga kostnaden i form av grusade förhoppningar och förlorade studieår är alla de f.d. värnpliktiga som Anders Björck inte tar ansvar för. Det är de som verkligen får betala Anders Björcks sparnit.

Anf. 4 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! På Lennart Nilssons vägnar ber jag att få tacka för svaret. För att undvika upprepningar kan jag i stort ansluta mig till de synpunkter som Sture Ericson och Kristina Svensson har framfört.

Jag skulle vilja ta upp följande avsnitt i försvarsministerns svar som gäller hanteringen för den enskilde: "Chefen för armén har i en skrivelse till sina underlydande myndigheter redan dagen efter regeringsbeslutet gett order om att de åtgärder som brukar vidtas inför utryckningen skall intensifieras för att underlätta de utryckandes övergång till civil verksamhet."

Mot detta vill jag ställa ett beslut från MKV. Det är daterat den 22 november år 1991. I beslutet sägs: "Regeringen har beslutat att korttidsvärnpliktiga skall hemförlovas. Detta berör dig. Du hemförlovas 1991-11-22."

Samma dag som beslutet är daterat blir denne värnpliktige hemförlovad. Man måste då fråga sig hur man kan underlätta de utryckandes övergång till civil verksamhet i ett sådant fall. Man skall underlätta inför utryckningen. Det är således fråga om beslut och utryckning samma dag.

Brevet till den värnpliktige fortsätter: "Du kommer med största sannolikhet inte att kallas in till militär tjänstgöring igen. Riksdagen avgör frågan under våren." Den här formuleringen tyder på att regeringen inte beslutar i frågan, utan att regeringen har tagit över frågan ifrån riksdagen. Jag skulle gärna vilja ha ett förtydligande på den punkten.

Den värnpliktige upplevde det som litet skrattretande att det fanns en besvärshänvisning i beslutet. Inom 14 dagar kunde han besvara sig över beslutet, och det upplevde han som underligt i sammanhanget.

Jag vill gärna ta upp detta från en annan utgångspunkt. Sedan slutet av 70-talet har jag varit engagerad i personalvården inom försvaret. Jag var från början vice ordförande och sedan 1983 ordförande i försvarets personalvårdsnämnd. I försvarets personalvårdsnämnd försöker vi bevaka personalvårdsfrågorna på ett övergripande sätt. Situationen är många gånger svår både för anställda och värnpliktiga. Personligen har jag många gånger uttryckt min beundran för både anställda och värnpliktiga för att de hårdar ut trots förhållanden som ofta är turbulenta. Men hanteringen av de värnpliktiga som vi nu diskuterar – och även av deras befäl under utbildningen – överträffar det mesta som jag varit med om.

Sedan beslutet fattades har jag haft många kontakter på stabs- och förbandsnivå. Åsikterna är entydiga. Regeringens beslut att avbryta utbildningen av de korttidsvärnpliktiga är fel från alla tänkbara utgångspunkter. Så här får man inte behandla människor inom försvaret.

Anf. 5 KARIN PILSÄTER (fp):

Herr talman! Eftersom Margitta Edgren är förhindrad att vara här i dag vill jag på hennes vägnar tacka försvarsministern för svaret på frågan.

Om det verkligen skall sparas pengar måste det vara samordning mellan departementen. Det är inte särskilt handlingskraftigt att dra in 125 milj.kr. på försvaret om det samtidigt kostar mycket mer på andra håll.

Försvarsministern säger att man på antagningsmyndigheterna kommer att göra vad man kan för att pröva dessa grabbars ansökningar till vårens utbildningar. Det lär dock inte enligt uppgift ha gått fram till alla högskolor, och

det finns en stor lokal vårantagning. Det är därför tveksamt om detta kommer att hjälpa särskilt mycket.

Oavsett vad man nu gör för att på olika sätt hjälpa dessa grabbar till jobb eller utbildning är det ett faktum att många av dem kommer att gå arbetslösa, och en del av dem under lång tid. Den näst största andelen långtidsarbetslösa finns just i denna åldersgrupp. Enligt exempelvis en undersökning från Luleå riskerar dessutom var tredje långtidsarbetslös pojke att hamna i alkoholmissbruk och social utslagning.

Försvarsministern säger i sitt svar att man inte gjort någon beräkning av vilka ökade kostnader som uppkommer i andra samhällssektorer till följd av den avbrutna värnpliktsutbildningen eller vilka samhällseliga plusposter som kan uppstå. I det här fallet gjordes uppenbarligen bedömningen att det inte fanns något samhällseligt värde eller någon pluspost i att utbildningen genomfördes.

Jag tror att de allra flesta grabbar tycker att det inte är någon höjdargrej att göra lumpen. Men inför värnplikten ställer man ändå in sig på att under den perioden göra ett bra jobb och leva på det sätt som värnplikten kräver med alla nackdelar som det trots allt innebär för den enskilde.

I folkpartiets ungdomsförbund har jag i många år drivit kravet: Inte en dag längre i lumpen än nödvändigt. Jag hoppas att detta är något som kommer att genomsyra kommande beslut om försvaret. Men då måste man i förväg tänka igenom vilka som behöver lång utbildning för att klara sin befattning. Anständigheten kräver att man inte i fortsättningen hattar så här med ungdomars liv och planering.

Anf. 6 IRÉNE VESTLUND (s):

Herr talman! Jag är i den situationen att jag inte behöver tacka för svaret. Men jag förundrades verkligen över det svar interpellanten och de frågande har fått. Det finns flera saker som inte tas upp, men som bl.a. Karl-Erik Svartberg har berört. Det rör bl.a. beslutsordningen, något som jag känner mig starkt kritisk till.

Det kan ibland vara trevligt att bli befriad från sina uppdrag. Men vid detta tillfälle undrar jag om befrielsen känns så särskilt trevlig. Vi har ju ändå beslutat om en försöksverksamhet och att den skall utvärderas så att vi därefter skall kunna fatta de beslut som behövs för den framtida personalförsörjningen inom totalförsvaret. Nu blir vi helt plötsligt befriade från att fatta det beslutet.

Det beslut som den värnpliktige hade att fatta var inte heller särdeles muntert. Att få brevet samma dag som man blir hemförlovad och sedan få 14 dagar på sig att överklaga beslutet kan inte kännas särskilt bra när man samtidigt får beskedet att det inte finns möjlighet att fullgöra värnpliktstjänstgöringen på annat sätt.

Jag vet mycket väl att det förts fram stark kritik från en del håll om denna femmånadersutbildning. Jag har gått igenom dessa handlingar, och jag vill nog påstå att de ibland har tolkats på ett sätt som kanske inte har varit helt hederligt mot alla som har bedrivit utbildning. Det är många som har tagit denna utbildning på stort allvar och också genomfört den på ett bra sätt.

Sedan kommer vi till den värnpliktiges situation, något som flera av tidi-

gare talare har berört. Det behöver jag inte gå in särskilt mycket på. Det är inte så att flertalet har den grundtryggheten och den familjesituationen att de klarar sig enbart med hemförlövningsbidraget och bidraget till bostaden under en månad.

Det är faktiskt ont om jobb. Jag bor i ett område där det är oerhört ont om arbete. Dessutom sätter många inte alltför stor tilltro till att man klarar av en bostad när man inte kan få jobb. Det finns inte heller särskilt stora möjligheter att få en bostad om man inte kan påvisa att man har arbete.

Ett stort antal av dem som redan genomfört denna utbildning har uppfattat hela denna situation som ett avståndstagande till alla de tusen som genomgått femmånadersutbildningen och ett besked om att de inte är värda någonting, trots att personalen på de allra flesta ställen har genomfört utbildningen på ett förnämligt sätt.

Jag vet att det finns starka reaktioner mot detta. Jag vet också att det finns många ungdomar som i dag anser att de har blivit svikna en gång till av samhället.

Försvarsministern säger i sitt svar inte ett ord om de praktiska konsekvenserna för personalen. Var hamnar de nu? Kommer de att varslas, eller hur kommer man att ta hand om personalen? Detta med utbildning är nog mycket bra, men till vad skall i så fall personalen utbildas om vi skall ha en helt förändrad situation när det gäller den framtida värnplikten?

Jag läste i en tidning om regementet i Sture Ericsons hemlän. Där blev de ganska bestörta över beskedet och säger nu följande: "Men det stora problemet just nu är vad vi ska sysselsätta personalen med de sex månader som är kvar tills de kan tillträda sina nya jobb." Dessa personer har kanske ändå en bättre situation än flertalet andra, eftersom de i varje fall vet att deras regemente skall läggas ned.

Anf. 7 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Den bild av reaktionen bland de värnpliktiga som talarna här förmedlar är inte korrekt. En stor del av dessa värnpliktiga är utomordentligt glada över att nu snabbare än beräknat få påbörja sin civila utbildning eller återgå till arbetsmarknaden.

Jag har här ett klipp ur en tidning från min egen hembygd, Smålandstidningen, som utkommer i Eksjö, där det sägs: Det är toppen att mucka. En hel del av de reaktioner jag har fått är av samma slag. De reaktionerna tiger de som deltagit i den här debatten om. Om vi gör en ordentlig enkät kan jag försäkra att det ni här har sagt icke är representativt. Ni försöker göra partipolitik av den här frågan.

Vilket är då skälet till denna åtgärd? Det finns två skäl. Det första är att min företrädare, socialdemokraten Roine Carlsson, beställde materiel för 1,5 miljarder kronor utanför ramen, något som överbefälhavaren avstyrkte. Det är pengar som nu tickar ut och som jag skall försöka skramla ihop medel till under innevarande budgetår. Det måste jag göra. Jag tänker inte som ni socialdemokrater skicka notan till någon annan, dra över budgeten och hyckla fram försvarsintresse precis före ett val för att förlägga sysselsättning till några orter och sedan smita från notan. Det tänker inte jag ställa upp på.

Nu skall en stor del av dessa 1,5 miljarder betas av. Det kvarstår bortåt 1,4

Prot. 1991/92:41
9 december 1991

Svar på interpellation och frågor

miljarder. Det, mina damer och herrar, kommer att kräva än mer drastiska åtgärder om inte socialdemokraterna är beredda att medverka till att friska pengar kommer till, och det *nu* och inte längre fram. Det är *nu* som dessa pengar behövs.

Herr talman! Det skall bli utomordentligt intressant att se hur socialdemokraterna ställer sig inför det försvarsbeslut som nu skall fattas. Är ni beredda till ramhöjningar och att beta av 1,5 miljarder, nästan 1,4 miljarder, efter de besparingar vi har gjort, eller inte? Jag kommer med stor envishet att återkomma till er med den frågan.

Detta är det ena skälet. Vi kan inte trola i det här ekonomiska läget. Försvaret skall bedriva försvarspolitik. Man skall ta rimliga hänsyn i övrigt, men försvarsintresset är naturligtvis det avgörande.

Det andra skälet är att innan regeringen fattade detta beslut gick man från arméns sida ut offentligt – det stod att läsa om detta i tidningarna – och sade att denna utbildning icke är ändamålsenlig, att det inte går att skicka ut dessa pojkar i strid. Man sade att utbildningen är en flopp.

Det vore därför enligt min uppfattning djupt omoraliskt att skicka ut människor i strid efter att de genomgått denna utbildning. Men det vore lika omoraliskt att låta dem fortsätta en utbildning om vilken de i tidningarna läst att den icke är ändamålsenlig. Det, om någonting, hade varit väldigt omoraliskt.

Vi har gjort vad vi har kunnat för att lindra de problem som självfallet uppstår, och det skall vi fortsätta med så mycket vi kan. Men med det resonemang som några av deltagarna i den här debatten för – att det inte går att minska antalet värnpliktiga, eftersom belastningen på samhällsekonomin då blir lika stor i andra ändan – skulle vi ju inte kunna lägga ned ett enda förband. Det är fråga om en långt mer komplicerad operation. Vi skulle med det resonemanget inte kunna lägga ned någon del av svensk försvarsindustri, vilket damerna och herrarna i övrigt tycks vara mycket förtjusta i. Detta är icke ett rimligt resonemang!

Om man gör en totalavvägning blir det naturligtvis besparingar. Man kan diskutera hur stora dessa skall vara. De siffror jag har utgått från när det gäller försvaret har jag fått från armén, och jag förutsätter att de ger en någorlunda korrekt bild av detta.

Jag kan när det gäller beslutsordningen säga att denna fråga anmäldes till den beredning som finns och som nu skall förbereda försvarsbeslutet. Det fanns två alternativ. Man kunde gå fram med en proposition till riksdagen – då hade besparingen blivit mindre – eller man kunde fatta ett regeringsbeslut. Gissa, herr talman, vilket parti som bestämt tillstyrkte att det skulle bli fråga om ett regeringsbeslut och inte en proposition! Det är alltså inte korrekt att säga att detta ärende inte har beretts eller förankrats. Tvärtom var man från ett visst parti ytterst angelägen om att det skulle bli fråga om ett regeringsbeslut och inte en proposition. Den kritiken, herr talman, skjuter alltså över målet.

Det svenska försvaret befinner sig på grund av denna beställning på 1,5 miljarder i en utomordentligt besvärlig situation ekonomiskt sett. Det är min uppgift att göra vad som är möjligt för att se till att vi vidtar ordentliga besparingar så att inte andra grupper drabbas. Jag vill, herr talman, nu bara nämna

en grupp. Om vi inte kan fatta ett försvarsbeslut som ger utökade ekonomiska ramar kommer nämligen ett antal tusen människor inom försvarsindustrin mycket snabbt att bli arbetslösa. Vi har ett ansvar också för dessa människor, som har det svårare på arbetsmarknaden än de ungdomar vi nu talar om.

Prot. 1991/92:41
9 december 1991

Svar på interpellation och frågor

Anf. 8 STURE ERICSON (s):

Herr talman! Det är riktigt att försvarsberedningen fick en föredragning om regeringens avsikt att avbryta femmånadersutbildningen. Nu är jag förhindrad att här referera de överläggningarna, men så mycket kan jag väl säga att vi från socialdemokratisk sida ställde en lång rad kritiska frågor. Jag vill nog också hävda att vårt agerande bidrog till att hanteringen av den här frågan blev mindre drastisk än som ursprungligen planerats.

För övrigt är det beklämmande att försvarsministern på detta sätt kryper bakom ryggen på en försvarsberedning, vars diskussioner inte öppet kan redovisas.

Visst måste det bland de 7 000 som fick detta besked ha funnits personer som blev glada. Jag talade faktiskt bara om att en av sju blev arbetslös. Jag är inte säker på att dessa blev lika glada som de värnpliktiga det stod om i Smålandsposten. Det är de som blir arbetslösa vi har talat om. Det är dessa som medför kostnader.

Anders Björck refererar också till beställningar av försvarsmateriel. Han försöker naturligtvis tala om annat än värnpliktsfrågor. Låt mig bara mycket kort konstatera att moderaterna såvitt jag förstår inte rimligen var emot att vi genom beslut säkrade både Kockums och Bofors fortlevnad. Det var beslut som framstår som mycket kloka på längre sikt. Om Anders Björck tar avstånd från de besluten får vi en helt ny debatt.

Anders Björck fortsätter sedan med sin koppling, att det nu gäller att spara pengar. Men detta är ju ingen besparing, utan det innebär ökade kostnader för statskassan. Det är ju det som är det tokiga i sammanhanget, det är ju det vi hela tiden har talat om. Har inte Anders Björck lyssnat, eller håller han sig bara till sitt färdigskrivna manuskript?

Precis som vår vän från folkpartiet, Karin Pilsäter, påpekade, kräver anständigheten att man inte behandlar värnpliktiga på det här viset. Det innebär dessutom större kostnader än besparingar. Är Anders Björck ute i syfte att spara pengar, var det därför en alldeles tokig åtgärd som han vidtog.

Jag vidhåller att detta var ett ovanligt slafsigt och dåligt beslut, som medför större problem och ökade kostnader för skattebetalarna. Anders Björck har fått en mycket mycket dålig start.

Anf. 9 IRÉNE VESTLUND (s):

Herr talman! Jag bär att få framföra min beundran för den brist på retorik som försvarsministern visar. Det känns stimulerande att kanske få möjlighet att kolla av det vid flera tillfällen.

Det är rätt lustigt att Anders Björck kan krypa bakom det faktum att den nuvarande regeringen är så sparinriktad just när det gäller försvaret. Enligt försvarsministern skulle dessa insparade 125 miljoner täcka upp alla de

luckor som vi socialdemokrater genom tidigare beslut har urholkat ur försvarsbudgeten.

Men nu talar vi faktiskt om dessa ungdomar, som i förtid har pressats till att avsluta sin utbildning och som inte får utbildning under våren. Vi talar också om den personal som faktiskt har blivit uttagen till att fullfölja dessa utbildningar. Det är konsekvenserna för dessa människor som försvarsministern och regeringen nu faktiskt får lov att ta. Det är de konsekvenserna som måste fram på bordet, och i den slutändan kan jag inte se några som helst besparingar.

Går man ut bland de värnpliktiga – vilket jag under mina år i försvarsutskottet har haft många anledningar att göra – får man av dem mycket skiftande besked om hur de tycker att utbildningen är, hur de tycker att utbildningsanordnarna är, hur maten är och mycket annat. Det finns alltså olika sätt att reagera. Ställer man en fråga till en grupp är det få i gruppen som säger att det man frågar om är mycket bra. Reaktionen är ungefär densamma som hos eleverna i årskurs nio när man frågar dem om det inte skall bli skönt att sluta skolan. De svarar då: Jo visst skall det bli skönt att sluta skolan. Men för många innebär faktiskt utbildningstiden, vare sig det gäller tiden i skolan eller den på regementet, också en trygghet och en fostran för framtiden.

Det har diskuterats mycket kring denna utbildning, och jag skulle vilja hänvisa till den totala utvärderingen, som vi kanhända får på bordet framåt våren. Jag skulle då önska att inte enbart de negativa sakerna kommer fram i den utvärderingen. Jag vill nämligen påstå att det finns en vinkling på detta.

Anf. 10 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Anders Björck sade att pojkarna i Småland blev glada över att få påbörja sin civila utbildning. Men vad är det för civil utbildning de skall påbörja? Om man startar en utbildning i januari har man ju inte alls samma valmöjligheter som om man startar en utbildning på hösten. Det finns ett betydligt begränsat antal linjer att välja på när man börjar studera i januari.

Jag tror säkert att man kommer att behandla ansökningarna – men vad har de att ansöka till? Det är den frågan jag ställer.

De kan kanske läsa en fristående kurs, men det var inte detta de hade tänkt sig. De hade tänkt sig att satsa på en utbildningslinje som leder till ett yrke.

För mig är det centrala i debatten hur man har behandlat dessa pojkar. Jag är djupt upprörd över att de har utsatts för detta. Deras tilltro till samhället växer minsann inte när de behandlas på detta sätt.

Jag vill ha mer preciserade svar när det gäller vad det är de skall utbilda sig till. Som jag sade i mitt inledningsanförande kan de inte göra något högskoleprov. Kommer det att inrättas nya utbildningsplatser just för dem osv?

Anf. 11 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag har för min del inte försökt att göra partipolitik av detta. Det verkar för mig snarare så att det är försvarsministern som försöker göra partipolitik genom att dra i gång en stor debatt om ramhöjningar, om försva-

ret i stort osv. Det är möjligt att försvarsministern åsyftar Margitta Edgrens fråga och Karin Pilsäters sätt att hantera svaret som Margitta Edgren fick.

Eftersom jag tog emot svaret på Lennart Nilssons vägnar har det för mig handlat om just människorna som drabbats av beslutet. Jag gav ett exempel på hur en enskild hanterades genom regeringens beslut och myndighetens beslut. Jag fick ingen kommentar över huvud taget till detta, och det var det jag ville markera.

Man är van att tåla mycket inom det militära. Jag har uttryckt min beundran över denna tålighet många gånger, men detta var så att säga över gränsen. Det gäller de värnpliktiga som hemförlovades, i vissa fall samma dag som beslutet kom och i andra fall någon vecka senare. Det gäller också alla dem som höll på med en utbildning av de värnpliktiga, och det gäller även dem som skulle ta vid och utbilda nya i januari.

Anf. 12 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Jag förstår om Sture Ericson inte vill diskutera orsakerna till detta beslut, utan vill diskutera vissa saker beträffande tekniken. Men dessa saker kan man inte separera.

Jag upprepar: Under innevarande budgetår skall 1,5 miljarder arbetas bort på grund av att socialdemokraterna bl.a. beställde materiel, som överbefälhavaren avstyrkte. Hade man samtidigt anvisat pengar, som moderaterna var beredda till, hade det varit en annan sak. Nu skall 1,5 miljarder betas av. Här har vi lyckats med 125 miljoner. Jag är naturligtvis glad över att socialdemokraterna nu verkar vara beredda att ge försvaret rejäla ekonomiska tillskott. Jag hoppas att detta visar sig också i försvarsberedningen och i de partiledaröverläggningar som nu skall följa, en del av dem redan före jul, och att det inte visar sig att Sture Ericson säger en sak och Ingvar Carlsson en annan.

Frågan är då vad som hade hänt om man inte börjat beta av dessa 1,5 miljarder. Det gäller 4 000 människor i Karlskoga, och det är människor i en helt annan ålder och med en betydligt svårare situation på arbetsmarknaden än de värnpliktiga som nu drabbats. Risken finns fortfarande kvar, och jag vet inte om vi klarar att rädda Swedish Ordnance i Karlskoga. Det krävs nya pengar. Jag vet inte heller om vi klarar att rädda garnisonen i Sollefteå. Där gäller det inte bara värnpliktiga och militärt befäl, utan civilanställda, inte minst kvinnor.

Hur skall man prioritera? Det är inte julafton i dag, herr talman, så att man kan ta precis allt vad man vill ha och önskar sig.

Detta är svårt. Det är inget lätt beslut. Tro inte att jag står i riksdagens talarstol och vill säga att detta bara var en klackspark. Det var, herr talman, långa diskussioner, saken anmälades i beredningen, och det var socialdemokraterna i beredningen som tyckte att man inte skulle gå fram med en proposition till riksdagen, utan i stället ta det i form av ett regeringsbeslut.

Efter vad jag erfarit är jag inte helt säker på att beslutet inte kommit även om den gamla regeringen suttit kvar.

Sedan till den intressanta frågan: Vad blir besparingen? Jag medger att det är svårt att beräkna den totala samhällsekonomiska besparingen. Jag är övertygad om att det finns en sådan, men jag kan inte ange på miljonen när

Prot. 1991/92:41
9 december 1991

Svar på interpellation och frågor

hur mycket det kommer att bli. Mina beräkningar visar dock att man samhällsekonomiskt gör en besparing genom att människor kommer ut till produktionen – och en del av dem är eftersökta – och andra kan tidigarelägga sin utbildning.

Jag har att företräda försvarsintressen. Detta är inte ett beslut av ett enskilt statsråd. Detta beslut har fattats kollektivt i regeringen efter vederbörliga föredragningar, alltså i pluralis.

När det sedan gäller dessa pojkars möjligheter att komma in på olika utbildningar vill jag säga att det naturligtvis inte vore rimligt att just de skall ha extra poäng, eller att man skulle sänka tröskeln för dem till spärrade utbildningar. Men det är rimligt att de får en chans att söka, och det klarade vi av mycket snabbt genom det goda samarbete som finns mellan regeringen och utbildningsdepartementet. Men sedan måste meriterna vara avgörande.

De får alltså chansen att komma ut på arbetsmarknaden tidigare, att klara av sin utbildning så att de, när högkonjunkturen kommer, är färdigutbildade och kommer att ha lättare att få ett jobb.

Sedan är det faktiskt inte så, herr talman, att de skickas hem på dagen. De har 14 dagar på sig, då de får bo kvar. Det är faktiskt inte på dagen. Vad som sägs här är en missuppfattning som jag härigenom vill klara upp.

Herr talman! Jag tror att den här typen av åtgärder icke kan uteslutas i framtiden, även om det inte återigen kommer att röra de värnpliktiga. Det kommer att bli drastiska besked när det gäller försvarsindustri och annat om inte riksdagen är beredd att ta sitt ansvar, nämligen genom att gå med på tillskott. Sanningens minut närmar sig nu. De som inte är beredda till detta har naturligtvis inte någon moralisk rätt att stå vare sig i riksdagens talarstol, på kaserngårdar eller i media och lova att förband skall bibehållas eller att försvarsindustrin får finnas kvar.

Tredje vice talmannen anmälde att Iréne Vestlund anhöllit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 13 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag är beredd att till försvarsministern lämna över kopian av detta beslut, som är daterat den 22 november och som säger: Punkt. Slut. Du hemförlovas 1991-11-22. Enligt de uppgifter jag har var det inte på samma generösa sätt som dessa värnpliktiga fick beskedet att de, som försvarsministern sade, får lov att bo kvar 14 dagar. Det var en formulering som var något häpnadsväckande. Jag talar alltså om det beslut som den värnpliktige har i sin hand som säger just detta. Den formulering som försvarsministern använde i talarstolen var mera icke-militärisk, och den kanske kan komma igen litet längre fram när det är fråga om just att diskutera personalvård.

Anf. 14 STURE ERICSON (s):

Herr talman! Försvarsministern sade här att orsaken var att man ville spara pengar. Men varför då lägga fram ett förslag som betyder ökade utgifter för statskassan? Det är ju raka motsatsen till en besparing. Det är uppenbart att de här pojkarna i och med att de nu skickas ut på detta vis kommer att åsamka statskassan ökade kostnader – kostnader som överstiger de 125

miljonerna. Jag drog ett litet exempel, om att det räcker med att bara var sjunde inte får ett jobb för att det skall få den effekten. Jag tror att det är en försiktig beräkning och att det blir fler.

Försvarsministern sade också att det nu gäller att klara Swedish Ordnance och att klara Sollefteå. Ja, just det; det gäller att prioritera inom de ramar man har, inte ständigt springa och ropa efter mer pengar. Lösningen på problemen är inte att öka anslagen, att lägga fram förslag som innebär ökade utgifter och kalla det för besparing, utan lösningen är att försöka klara verksamheten inom de ramar man har. Jag är övertygad om att försvarsministern kommer att hitta lösningar på Swedish Ordnances och Sollefteås akuta problem inom de ramar som finns.

När försvarsministern i sitt första inlägg sade att Roine Carlsson hycklade ett försvarsintresse inför valet är det mycket stora ord i munnen på en försvarsminister som hittills, med de siffror han har presterat, inte alls har lyckats komma upp i de ökningar av försvarsramen som Roine Carlsson klarade av under sina sista år i departementet. Roine Carlsson kanske inte sade så mycket, men det blev mer pengar under hans tid än vad Anders Björck hittills har lyckats åstadkomma.

Skall man tro moderatpressens ledarsidor, är de 7,8 miljarder som Anders Björck försöker öka ramen med inte alls säkrade. Det lär finnas starka krafter inom regeringen som inte ställer upp ens på det beloppet.

Anf. 15 KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Det var roligt att höra att de här ungdomarna ändå skall ha en rimlig chans att söka till högskoleutbildningarna – det är självklart – och att deras meriter är avgörande. Men de söker ju inte på likvärdiga villkor som andra sökande till de kurser och utbildningar som startar i januari på grund av att de inte kunde göra högskoleprovet. De har planerat för att börja sina civila utbildningar i augusti/september 1992, och deras planering har helt förtryckts genom detta beslut. Jag vidhåller att jag tycker att de har behandlats på ett avskräckande sätt i den här beslutsgången.

Anf. 16 Försvarsminister ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Karl-Erik Svartberg envisas med att påstå att de värnpliktiga den 22 november som en blixtnöjsklar himmel fick veta att de skulle åka hem samma dag. Här har jag beslutet från regeringen till överbefälhavaren, och det blev sannerligen offentligt samma dag som det är daterat, dvs. den 14 november. Här har jag beslutet från chefen för armén, och det är daterat den 15 november, dvs. dagen efter, när han går ut till förbanden. Hur kan någon som kan räkna – och ni socialdemokrater hävdar ju att ni är så bra på att räkna – påstå att detta är samma dag? Det är helt enkelt inte sant. Pappren finns här om någon vill se hur tidsramarna var.

De 7,8 miljarder som jag föreslår som ett tillskott under den närmaste femårsperioden skall bli föremål för partiledaröverläggningar. Efter vad som har skett här i dag tar jag det som en självklarhet att socialdemokraterna, genom Ingvar Carlsson, i dessa partiledaröverläggningar kommer att stödja ett ramtillskott och en teknikfaktor på tillsammans 7,8 miljarder. Annars har ni ju här i dag talat i hög grad tomma ord.

Prot. 1991/92:41
9 december 1991

Svar på interpellation och frågor

Jag vill gärna säga att jag verkligen hoppas på ett gott samarbete med socialdemokraterna. Vi är inte låsta, inte bundna, utan vi är beredda att verkligen diskutera för att få en bred enighet i försvarsfrågorna med socialdemokraterna och samtliga andra partier som är representerade här i riksdagen.

Sedan säger Sture Ericson att jag har räknat fel när jag säger att man sparar 125 miljoner. Han är tvärsäker. Ja, herr talman, jag erinrar mig när Sture Ericson för inte så många år sedan här sade att bara tokstollar kan tro att det någonsin blir tre självständiga baltiska stater på andra sidan Östersjön. Nu har vi facit, och när vi har facit i den här frågan skall vi nog se vem som fick rätt.

Tredje vice talmannen anmälde att Karl-Erik Svartberg och Sture Ericson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1991/92:53 om information m.m. med anledning av ansökningen om medlemskap i EG

Anf. 17 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Gudrun Schyman har frågat mig

1. om samtliga av de resterande konsekvensanalyserna från EES-förhandlingarna kommer att offentliggöras,
2. om inte, vad skälet är,
3. hur regeringen kommer att ta ansvar för att EG-frågan får en allsidig belysning inför folkomröstningen,
4. hur regeringen ser på frågan om tidpunkten för en folkomröstning.

Det analysmaterial som Gudrun Schyman syftar på har till övervägande del utgjort s.k. arbetsmaterial under EES-förhandlingarna och således inte varit offentligt. Slutsatser från analysmaterialet återfinns emellertid i de s.k. grönböcker som publicerats av utrikesdepartementet vid flera tillfällen, senast i juli 1991. Dessutom har information lämnats av regeringen här i kammaren vid upprepade tillfällen. I sammanhanget bör man inte heller glömma de utomordentliga informationsinsatser som görs av kommunerna, näringslivets organisationer, fackföreningsrörelsen m.fl.

Också resultatet av EES-förhandlingarna kommer att ges ut i grönboksform. Alla intresserade, dvs. även många myndigheter och organisationer, ges då möjlighet att ta del av förhandlingsresultatet, bedöma detta och att ge synpunkter i den remissbehandling som skall ske.

Som jag framhållit finns slutsatserna av konsekvensanalysen i grönböckerna. Det material som legat till grund för de svenska positionerna i förhandlingarna är av den arten att sekretesslagens bestämmelser om rikets förhållande till främmande makt kan bli tillämpliga när materialet blir allmänna

handlingar. Detta är ett vanligt förhållande i samband med internationella förhandlingar. Materialet kommer också att ha betydelse under den medlemskapsförhandling som nu förestår.

Jag delar Gudrun Schymans synpunkter om vikten av att information om EG-frågorna sprids och att denna skall vara objektiv och allsidig. Det finns redan i dag ett omfattande utbud av sådan information. I exempelvis grönböckerna och i skriftserien Fakta Europa informerar UD tillsammans med övriga departement om våra relationer till EG och konsekvenserna för Sverige av ett EG-medlemskap på olika samhällsområden.

Inom kort utkommer två nya grönböcker med rättsakter som blir aktuella vid ett svenskt EG-medlemskap. Dessa beskriver innehållet i rättsakterna och hur dessa förhåller sig till motsvarande svenska regler. I en tidigare grönbok från år 1990 har man redogjort för vilka av EGs rättsakter som Sverige tar över genom EES-avtalet.

Inför förhandlingarna med EG och den kommande folkomröstningen avser regeringen att ytterligare bredda informationsaktiviteterna. Inom regeringskansliet diskuteras nu denna fråga. Regeringen avser att återkomma under våren med en redogörelse för hur informationsspridningen skall gå till. Studieförbunden kommer sannolikt att ha en central roll i detta sammanhang. Regeringen kommer naturligtvis också att fortsätta att fortlöpande hålla riksdagen informerad om förhandlingarnas förlopp.

Herr talman! I fråga om folkomröstningen kan jag svara att den närmare utformningen av och tidpunkten för folkomröstningen kommer att behandlas mot bakgrund av arbetet i den parlamentariska kommitté som bereder grundlagsfrågan. Jag kan här hänvisa till regeringsförklaringen, där det sägs: "Med siktet inställt på medlemskap fr.o.m. 1995 bör denna folkomröstning äga rum senast i samband med det allmänna valet i september 1994."

Anf. 18 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Jag skall be att få tacka så mycket för svaret, som var utomordentligt innehållslöst. Såvitt jag förstår hade det kunnat inskränka sig till tre rader, där man hade skrivit att "samtliga frågor besvaras med vet ej". Det är ju egentligen vad det här svaret ger vid handen.

Regeringen vet varken om resterande konsekvensanalyser kommer att offentliggöras, hur den skall ta ansvar för att EG-frågan får en allsidig belysning inför folkomröstningen eller hur man ser på frågan om tidpunkten för en folkomröstning. Svaret är alltså "vet ej". Jag måste säga att jag tycker att det är väldigt tråkigt.

Jag är ofta ute och talar om EG och försöker då ge information utifrån de ståndpunkter som jag och vi i vänsterpartiet har. Det är väl känt att vi är väldigt kritiskt inställda till EG. Jag har märkt att det finns ett otroligt behov av och sug efter information – en allsidig information, inte propaganda. En sådan information saknas. Många människor som jag träffar efter mötena säger spontant: Varför har vi inte fått reda på det här?

Hur kommer det sig att man inte talar om vad den totala bilden av EG innebär och om vilka konsekvenserna blir av ett eventuellt svenskt medlemskap? Varför går man från regeringen inte ut och säger att det inte alls bara handlar om att få billigare livsmedel, lägre krogspriser och billigare sprit eller

Prot. 1991/92:41
9 december 1991

Svar på interpellationer

att barnen skall få möjlighet att studera vid universitet i Europa? Det handlar ju om så mycket mer, nämligen om den ekonomiska monetära unionen och om den politiska unionen. Det är väldigt stora frågor, och kunskapsnivån i Sverige i dag är mycket låg hos många människor. Detta måste regeringen ta ett ansvar för, så att så många som möjligt vet varför man kommer att säga ja eller nej, och vad det är som man säger ja eller nej till.

Jag tror att statsrådet och jag är överens om detta. Det står ju också i svaret att den här informationen är viktig. Därför förvånar det mig att det inte finns några konkreta svar. Det är nu som informationen behövs. Allt fler människor i Sverige ställer sig frågan: Vad skulle ett EG-medlemskap få för betydelse för mig, för mitt arbete och för den ort som jag bor på?

Vi är många som är ute och talar på möten, men förhållandena – i vilken mån man har möjlighet att vara ute, att resa, att få betalt osv. – är ju väldigt olika. Extremfallen är Svenska arbetsgivareföreningen å ena sidan och organisationen Nej till EG å den andra sidan. Villkoren är mycket olika. Alla organisationer som är kritiskt inställda till EG – miljöorganisationer, fredsorganisationer, kvinnoorganisationer, konsumentgillen, små politiska partier såsom vänsterpartiet och miljöpartiet, politiska opinioner inom de övriga politiska partierna som också är kritiska – har ju mycket små möjligheter att kunna vara ute på samma sätt som t.ex. Svenska arbetsgivareföreningen, att kunna producera material och att kunna föra fram sina ståndpunkter och kunskaper. Det är en stor obalans i dagens informationsflöde. Det är inte fråga om någon allsidig belysning som skulle kunna göra det möjligt för människor att orientera sig, särskilt nu när man så ofta diskuterar EG. Vi läser om EG i tidningarna, ser på TV vad som händer vid Maastrichtmötet och vi kan höra vad man säger i EG om det ena och det andra.

Det är därför konstigt att inte regeringen redan nu talar om hur man tänker hantera den här frågan och bestämmer sig för hur folkomröstningen skall organiseras. Jag har förståelse för att man inte kan fastställa datum, för det är ju beroende av hur diskussionerna i EG framskrider. Men den principiella frågan om huruvida det skall vara en separat folkomröstning eller om den skall företas i samband med ett ordinärt val, antar jag att regeringen måste ha diskuterat och kommit fram till någon uppfattning om.

Skall det vara en separat folkomröstning eller skall den genomföras i samband med ett val? Jag tror att det skulle vara förödande om folkomröstningen genomfördes i samband med valet. Eftersom detta är en så stor fråga bör den inte sammanblandas med frågan om regeringsmakten i Sverige. Frågan är ju om vi över huvud taget skall ha någon regeringsmakt i Sverige. Valkampanjen inför det senaste valet var väldigt klargörande. Den största frågan förtegs. Det var ingen diskussion om EG.

Jag skulle väldigt gärna få redogjort för mig åtminstone hur ni resonerar i dessa frågor. När tänker man sig att komma fram till någonting? Ni måste ju ha diskuterat den principiella frågan om hur folkomröstningen skall gå till. Jag anser att man skulle göra stora vinster om man hade en separat folkomröstning. Jag skulle vilja ha mer besked än bara "vi vet inte" från statsrådet.

Anf. 19 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Till att börja med föredrar jag att tala om vad jag vet framför att tala om vad jag inte vet, och det är möjligt att jag skiljer mig på den punk-

ten från en del andra. Det är därför som jag har begränsat mig till att säga vad vi har gjort och att säga att vi överväger vissa frågor och avser att återkomma.

Beträffande informationen sade Gudrun Schyman att vi inte har redovisat vad vi har gjort och vad vi gör. Jo, Gudrun Schyman, vi lämnar redovisningar. Jag redovisade dels vilket material som finns framställt, dels de konkreta planer som vi har, framför allt planer på att redovisa de olika rättsakter och de konsekvensanalyser som blir aktuella i samband med medlemskapet. Det är samtidigt – Gudrun Schyman och jag är nog överens på den punkten – angeläget att gå vidare på den vägen, att sprida ytterligare information, att framställa material och också se till att informationen sprids.

I dagarna provas ett nytt sätt att sprida information, nämligen genom att gå ut via TVs Anslagstavlan för att upplysa om den information som finns tillgänglig. Slår detta experiment väl ut, avser vi att fortsätta på den vägen. Det är som sagt inte bara en fråga om att framställa information, utan också om att göra den lättare tillgänglig.

Vi kommer att gå vidare, pröva nya vägar och framställa nytt material. Jag mottar gärna uppslag också från Gudrun Schyman till vad som kan vara lämplig information i det här fallet. Jag vill gå så långt som att säga att jag välkomnar en dialog i denna fråga, kanske i EFTA-delegationen.

En folkomröstning blir beroende av en hel rad olika faktorer. Vi har i regeringsförklaringen angivit den tidtabell som är fastställd för förhandlingarna och det mål som vi har, nämligen att förhandlingarna skall föras dithän att det blir aktuellt med ett svenskt medlemskap 1995.

Om vi skall kunna klara detta måste förhandlingarna inledas så snart som möjligt. Utgången av Maastricht-konferenserna blir från den synpunkten av stor betydelse. Tidpunkten för en folkomröstning får avgöras bl.a. med utgångspunkt i hur långt vi har kommit i förhandlingarna med EG och när de avslutas. I regeringsförklaringen står det att en folkomröstning kommer att hållas före eller i anslutning till valet 1994. Som Gudrun Schyman sade kan man ha en rad olika synpunkter, både praktiska och principiella. Det kommer att ges tid att diskutera detta, både den saken och frågan om vilken ytterligare information som skall lämnas innan dess. Det är självklart att vi fortlöpande redovisar medlemskapsförhandlingarnas förlopp på samma sätt som tidigare. Än en gång: Finns det nya informationsvägar skall vi gärna pröva dem. Men det har lämnats information till riksdagen, och det har använts en mycket omfattande referensgruppsteknik. Jag tror inte att vid någon förhandling tidigare, och nu talar jag om EES-förhandlingarna, berörda myndigheter och organisationer har varit så intimt kopplade till förhandlingsarbetet som under just EES-förhandlingarna. Jag tror detsamma kan sägas om riksdagen med tanke på det löpande samrådet. Även här kan man fundera över en ytterligare intensifiering av verksamheten.

Jag menar alltså att det har gjorts en hel del på detta område. Dessutom vet vi väl vad vi planerar för framtiden. Vi har klara planer på att intensifiera verksamheten. Jag lovar att vid lämplig tidpunkt återkomma till riksdagen med en redovisning om vad det blir för resultat av diskussionerna.

Prot. 1991/92:41
9 december 1991

Svar på interpellationer

Anf. 20 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Jag blev ju inte mycket klokare av det där, eftersom jag fick samma besked men med andra ord.

Om folkomröstningen skall vara skild från valet eller ej är ju en principiell frågeställning, och jag utgår ifrån att regeringen måste ha en uppfattning om saken. Annars skulle det vara mycket konstigt.

Hur skall man se till att de organisationer som finns har pengar? Vi motionerade förra året om att man redan nu skulle ha bidrag, som kunde fördelas på organisationer som arbetar med information, detta för att få bort litet av den obalans som finns mellan de olika organisationerna. Beslutar man om en folkomröstning antar jag att man måste göra som vid folkomröstningen om kärnkraft. Då fick ja-sidan och nej-sidan litet pengar. Jag menar att det här måste komma i gång snart. Ni måste ju ha diskuterat saken, och därför förstår jag inte att det inte kommer ut någonting.

Jag känner till grönböckerna och vet att de är mycket svårgenomträngliga. Någon journalist har sagt att det är som att använda sig av telefonkatalogen när man t.ex. letar efter en begagnad cykel. Mycket papper, stora textmassor och svårgenomträngligt. Framför allt är det mycket sällan som informationen är "problematiserande". Man skulle vilja ha information som visar vad det blir för förändringar och krockar och hur man vill lösa problemen. Då skulle det bli möjligt för människorna att väga för- och nackdelar och med utgångspunkt i den egna situationen hamna på en ståndpunkt som är bra.

Det är ju bra att statsrådet välkomnar förslag. Jag kan tänka mig att vi diskuterar det hela i EFTA-delegationen. Till syvende och sist handlar det om demokrati. Demokrati är ju ett mycket viktigt begrepp, och det är mycket viktigt att det fylls med ett reellt innehåll. Jag tror att alla skulle förlora på om det blev ett lågt deltagande i folkomröstningen och om kunskaperna om vad vi ger oss in på är små. De människor som sedan känner sig lurade blir ju mycket arga, och då vet man kanske inte riktigt vad som händer. För er som är ivriga förespråkare för EG är det viktigt att se till att så många som möjligt får veta vad det egentligen handlar om. Jag riktar stark kritik mot den information som hittills har kommit, eftersom jag anser att den är mycket glättad och tillrättalagd. Man utgår ifrån att redan fattade beslut skall försvaras, beslut som dessutom inte alltid är fattade i demokratisk ordning.

Ett tips redan nu, statsrådet Dinkelspiel, är att släppa in samtliga politiska partier till de pågående överläggningarna. Vänsterpartiet och miljöpartiet på sin tid fick inte vara med i utrikesnämnden när man resonerade ihop sig om att det var läge att skicka in en svensk medlemsansökan. Den typ av förhandlingar som statsrådet kallade för omfattande samråd måste i så fall bygga på att alla får vara med. Så har det inte varit – kritikerna har varit utestängda.

Anf. 21 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Det är klart att det har förekommit en viss diskussion beträffande folkomröstningen. Olika uppslag har ventilerats. Men det finns faktiskt mer angelägna uppgifter just nu i fråga om medlemskap i EG, inte minst uppgiften att få i gång förhandlingarna. Vi har dock tre år på oss, innan en folkomröstning blir aktuell. Vi vet inte ens i dag när förhandlingarna börjar.

Det finns kanske anledning att vänta någon tid, innan man slutgiltigt tar ställning i denna fråga. Det kommer att finnas mycket tid för diskussion.

Det kommer också att ges god tid för att man skall kunna förbereda förhandlingarna. Den bästa förberedelsen är en mycket detaljerad information om förhandlingarnas förlopp. Jag lovar att regeringen kommer att lämna sådan information.

När det gäller den information som har lämnats hittills har jag mycket svårt att följa Gudrun Schymans resonemang. Hon angrep oss på grund av grönböckerna och sade att de är alldeles för grundliga och svårsmälta. Jag kan hålla med om att det blir litet av sömnpiller om man börjar på s. 1 och läser fram till s. 500. Böckerna är inte lättillgängliga, men de är grundliga. Vid sidan av detta har vi framställt information som, för att använda Gudrun Schymans ord, är mera glättad. Den är avsedd att vara mer lättillgänglig. Vi försöker balansera detta genom att göra både-och, inte antingen-eller.

Jag tror inte att det här är platsen för en diskussion om utrikesnämndens sammansättning.

Slutligen beträffande information. Jag tror inte det har gjorts mera på informationens område än när det gäller just dessa förhandlingar. Det har varit en oerhört intensiv information, både skriftlig och muntlig. Från olika departement och förvaltningens sida deltar vi i en fortlöpande föredragsverksamhet som kompletterar den skriftliga information som ges. Vi har ett samarbete med olika organisationer och andra intresserade för att på olika sätt föra ut informationen. Det sprids mycket information, men jag är den förste att säga att man aldrig kan göra tillräckligt på detta område. Ju mer information som lämnas, desto bättre är det – det är jag övertygad om.

Till slut, Gudrun Schyman: När man talar om obalans i informationen beror detta i allmänhet på att man är olycklig över att ens egna uppfattningar inte vinner tillräcklig anslutning. Kanske är det så också i det här fallet.

Anf. 22 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Nej det handlar inte om detta, utan det rör sig om det faktiska läget i landet. Jag känner ju till alla grönböckerna och det inflationsflöde som finns. Det borde emellertid stämma till eftertanke, att man när man går ut på gatan och frågar folk, finner att mycket få människor egentligen vet vad det här är för någonting. Man vet inte vad EG står för, och man vet inte vad EFTA och EES betyder. Hälften av dem som säger sig veta vad det betyder har en felaktig uppfattning.

Det är ett mycket stort glapp mellan de mest insatta förhandlarna och andra. Ni som åker till Bryssel i skytteltrafik vet väldigt mycket. Sedan finns det också litet mera kunskaper i EFTA-delegationen, som jag själv tillhör. Vidare finns det kanske litet mer kunskaper här i riksdagen i allmänhet än utanför riksdagen. Jag säger "kanske", eftersom jag inte är säker när jag hör debatten. Sedan är glappet väldigt stort. Om inte detta glapp minskar, kommer det inte att bli någon bra folkomröstning i frågan. Vet vi inte vad vi ger oss in i, kommer det ju att på olika sätt försvåra och minska våra möjligheter.

Jag tycker att ni borde vara oroliga, bl.a. därför att många människor tänker att de inte riktigt vet vad det gäller men att det tydligen är någonting som

Prot. 1991/92:41
9 december 1991

Svar på interpellationer

de måste räkna med och att det hela ju redan har bestämts. Folk tror ju att det redan är klart och att det bara återstår formaliteter.

Det här ger en känsla av att man är maktlös och att besluten fattas där uppe av dem som vet. Men det är inte någon bra demokratisk situation att handla utifrån. Och det är detta som oroar mig mycket.

Jag kommer att respektera den ståndpunkt som får majoritet. Men min ambition är att så många som möjligt skall veta så mycket som möjligt om vad det är man säger ja eller nej till, och vilka konsekvenser det kommer att få. Då är det inte bra med en information som är tillrättalagd så att den skall passa de beslut som en gång är fattade. På det sättet får man inte den problematiserade och mångfacetterade bild som är nödvändig för att människor skall kunna orientera sig i detta stora frågekomplex.

Det är brister i informationen. Jag anser att den är obalanserad och att den inte alltid har den kvalitet som man skulle önska. Ansvar är regeringens.

Vi som är kritiska jobbar i små organisationer och har små möjligheter. Men människor behöver få reda på både fördelar och nackdelar. Framför allt behöver människor få reda på att besluten inte är fattade, att det finns alternativ och att världen inte går under vare sig det blir ja eller nej, eftersom det är många andra krafter i politiken som styr.

Anf. 23 Statsrådet ULF DINKELSPIEL (m):

Herr talman! Jag kan fatta mig mycket kort. Jag tror att Gudrun Schyman och jag är eniga på en punkt, nämligen att vi skall se till att frågan blir så allsidigt belyst som möjligt inför den folkomröstning som så småningom skall äga rum. Jag kan försäkra att vi från regeringens sida kommer att göra allt vi kan för att bidra till detta. Och i detta arbete behövs alla goda krafter.

Samtidigt är det uppenbart att det fordras både efterfrågan och utbud i detta sammanhang. Vi skall stå för utbudet. Det är också viktigt att det blir en klar och tydlig efterfrågan på detta material. Då har vi också lättare att föra ut det. Därför välkomnar jag en intensiv debatt om dessa frågor, eftersom ingenting är mer verksamt när det gäller att skapa efterfrågan på ny information än just en livlig debatt kring dessa frågor.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1991/92:48 om finansieringen av Arlandabanan m.m.

Anf. 24 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Stig Rindborg har ställt följande frågor till mig:

1. På vilket sätt avser statsrådet att verka för att den privata sektorn kan delta i och dela affärsrisken vid de infrastrukturprojekt där sådant intresse visats?
2. Avser statsrådet att initiera förhandlingar med de privata konsortierna avseende Arlandabanan?

Låt mig börja med att slå fast att regeringen har en positiv inställning till

privat medverkan i olika infrastrukturprojekt. Samtidigt tror jag inte att det råder några delade meningar om att de infrastrukturprojekt inom väg- och järnvägssektorn i Sverige som är *både* företagsekonomiskt och samhällsekonomiskt motiverade är få. Mot denna bakgrund vill jag som svar på Stig Rindborgs första fråga säga att jag inte tror att det finns något generellt sätt att förhålla sig till privat medverkan i infrastrukturinvesteringar. Hur man hanterar de projekt i vilka det är eller kommer att bli aktuellt med privat medverkan får prövas i varje enskilt fall.

Frågan om vilka organisatoriska former som skall gälla för tillskapandet av en järnvägsförbindelse till Arlanda har diskuterats under en lång tid. Flera alternativa förslag har presenterats.

Arlandabaneprojektet är det järnvägsprojekt som är i särklass mest intressant ur ett företagsekonomiskt perspektiv. I de förslag till genomförande som hittills har presenterats ingår viss statlig medverkan i form av tillskott till projektet, men även i form av statligt risktagande.

Vid analyser av den här typen av infrastrukturprojekt är det enligt min mening mycket viktigt att de långsiktiga trafikpolitiska effekterna vägs in. Det är också av största vikt att försäkra sig om ett effektivt framtida utnyttjande av den tillskapade infrastrukturen.

Frågan om Arlandabanan hanteras i dagsläget av delegationen för infrastrukturinvesteringar. Delegationen har för avsikt att inom kort tillsätta en utredare vars uppgift blir att jämföra och analysera ett genomförande i privat regi med ett upplägg som innebär att banverket och luftfartsverket ingår i ett bolag som genomför projektet. En av utredarens uppgifter blir att undersöka och utvärdera på vilket sätt den privata sektorn är beredd att delta i projektet och därigenom dela projektets affärsrisker.

Anf. 25 STIG RINDBORG (m):

Herr talman! Herr statsråd, ärade ledamöter! Jag vill börja med att tacka kommunikationsminister Mats Odell för svaret.

Sveriges framtida tillväxt hänger på vårt omvandlingstryck och på vår förmåga att generera medel för nödvändiga infrastrukturens satsningar.

När vi blir en del av EGs inre marknad måste vi på olika sätt kompensera för vårt geografiska läge. Under 1980-talet har vi i stort sett konsumerat inom den offentliga sektorn i stället för att investera. Nu är listan lång över det som måste åstadkommas.

Det gläder mig att statsrådet ser positivt på en privat medverkan där så är möjligt när det blir aktuellt med infrastrukturprojekt. Jag vill betona att det är långt ifrån enkelt och att det krävs stark politisk vilja och förmåga för att åstadkomma en sådan medverkan.

Öresundsbron blev på grund av Danmarks önskemål en helt statlig angelägenhet. Frågan om Österleden i Stockholmstrakten ser ut att få en helt offentlig finansiering. Av de projekt som på kort sikt har företagsekonomisk trovärdighet återstår då Arlandabanan.

I förra veckans nummer av tidskriften *The Economist* prisas den svenska uppdelningen av järnvägen i ett bolag för infrastruktur och ett för drift. Det är en modell som den brittiska regeringen bör pröva, råder tidningen.

När någon skall konkurrera med sig själv och vara både tävlande och do-

mare uppstår problem. Därför har den här uppdelningen varit bra för att åstadkomma konkurrens på spåren. Men precis samma problem kan uppstå i nästa led, när privata intressen skall konkurrera med statens infrastruktur-bolag, i det här fallet banverket.

En privat lösning förutsätter framtida samverkan med det övriga järnvägs-nätet, dvs. med banverket. Därför är det nödvändigt att regeringen i någon form aktivt åtar sig att svara för att det finns en roll som domare i ett fall som detta, så att den privata medverkan inte faller på byråkratiska revirstrider och prestige.

Regeringens hantering av Arlandabanan studeras noggrant i både Sverige och utlandet, som ett test på om det är möjligt för regeringen att finna former för privat medverkan i ett större infrastrukturprojekt. Om det går är det en mycket positiv signal. Om det i detta fall skulle visa sig att det inte går är det tyvärr ett tecken på att finansieringsmodellen för 90-talets infrastrukturinvesteringar inte håller. Jag tror och hoppas att det skall lyckas.

Anf. 26 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! För någon vecka sedan hade jag besök av min kollega från Hongkong. Transportministern där har en något enklare uppgift än jag och mina nordiska – jag skulle också vilja säga europeiska – kolleger har.

Det problem som transportministern i Hongkong hade när det gällde finansdepartementet handlade om hur överskottet från kollektivtrafiken skulle fördelas mellan andra sektorer i samhället. 90 % av invånarna i Hongkong låter sig transporteras med kollektiva trafikmedel.

Problemet i Sverige – som är ett mycket vidsträckt och vackert land – är att befolkningen, som relativt sett är liten, huvudsakligen bor i en och samma del av landet. Infrastrukturen måste alltså byggas ut för att kunna tjäna landets egna intressen, dvs. internt. Man kan säga att det här handlar om att göra Sverige rundare. Men dessutom gäller det att övervinna det avstånds-handikapp som vi har gentemot våra viktigaste marknader – det kan ju röra sig om 70 mils avstånd. Man skulle kunna säga att det handlar om att flytta Sverige närmare Europa. Den här uppgiften är mycket svår. Beträffande trafikunderlaget i relation till avstånden och till de kostnader som en utbyggnad av infrastrukturen medför är det mycket bekymmersamt här i Sverige.

Därför är det som Stig Rindborg säger alldeles rätt. Ett av de få projekt där man kan se en någorlunda rimlig företagsekonomisk lönsamhet är just Arlandabanan. Den nya regeringen har också lyft ut detta projekt. Därmed undviks det öde som detta projekt annars hade gått till mötes, nämligen att det förslag som låg på bordet hade genomförts. Det här kommer att utredas en andra gång.

Jag hoppas att Stig Rindborg är nöjd med mitt svar här, nämligen att det blir en översyn i detta sammanhang.

Stig Rindborg citerade ur "The Economist". Den svenska modellen prissas – alltså 1988 års trafikpolitiska beslut, som innebär en uppdelning i framtiden mellan banverket och en eller flera operatörer. När det gäller infrastrukturen får den bästa och mest kostnadseffektiva operatören trafikera.

Det är i det avseendet som vi kommer in på det här med privat finansiering och de problem som uppstår. Det är inte enbart de kortsiktiga finansierings-

perspektiven som skall vara i förgrunden när man tittar på ett sådant här projekt. De långsiktiga trafikpolitiska övervägandena måste också utgöra en viktig del vid en utvärdering av projektet. Övervägandena kan gälla t.ex. tillgången till spåret. Det måste alltså vara möjligt för olika trafikutövare att i ett framtida avreglerat system trafikera Arlandabanan.

Vidare måste den bodelning beaktas som har gjorts mellan infrastrukturen och trafikutövarna också när det gäller Arlandabanan. Det är således en mycket viktig aspekt.

Ytterligare en aspekt som man måste väga in gäller nyttan av en sammankoppling av de båda trafikslagen tåg och flyg. Det har också flertalet intressenter här gjort.

Dessutom måste ett effektivt resursutnyttjande av den tillskapade kapaciteten tillförsäkras. Efter strikt nationalekonomisk modell kommer man nästan definitionsmässigt fram till att en privat finansiering av infrastrukturen leder till ett underutnyttjande av denna, om man inte tillförsäkrat sig annat.

Herr talman! Jag tror att Stig Rindborg och jag har ungefär samma uppfattning om dessa saker.

Med mycket stor skyndsamhet bedriver vi en utvärdering av de olika projekten, och vi hoppas att Arlandabanan skall stå färdig utan att den prövning som vi i den nya regeringen har beslutat oss för skall innebära någon förseening av projektet i fråga.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1991/92:KU12

Skatteutskottets betänkande 1991/92:SkU5

Justitieutskottets betänkanden 1991/92:JuU11 och JuU12

Utrikesutskottets betänkanden 1991/92:UU2 och UU8

Socialförsäkringsutskottets betänkande 1991/92:SfU6

Socialutskottets betänkanden 1991/92:SoU5 – SoU7 och SoU13

Jordbruksutskottets betänkanden 1991/92:JoU5 och JoU7

Näringsutskottets betänkanden 1991/92:NU12, NU13 och NU16

Bostadsutskottets betänkande 1991/92:BoU6

Prot. 1991/92:41
9 december 1991

Svar på interpellationer

Prot. 1991/92:41
9 december 1991

6 § Kammaren åtskildes kl. 13.35.

Förhandlingarna leddes av tredje vice talmannen.

Vid protokollet

STAFFAN HANSSON

/Barbro Karlsson

Innehållsförteckning

Prot. 1991/92:41
9 december 1991

Måndagen den 9 december

1 § Justering av protokoll.	1
2 § Svar på interpellation 1991/92:51 och frågorna 1991/92:161, 176 och 239 om avbrytandet av viss värnpliktsutbildning	1
Försvarsminister Anders Björck (m)	
Sture Ericson (s)	
Kristina Svensson (s)	
Karl-Erik Svartberg (s)	
Karin Pilsäter (fp)	
Irène Vestlund (s)	
3 § Svar på interpellation 1991/92:53 om information m.m. med an- ledning av ansökningen om medlemskap i EG.	14
Statsrådet Ulf Dinkelspiel (m)	
Gudrun Schyman (v)	
4 § Svar på interpellation 1991/92:48 om finansieringen av Arlanda- banan m.m.	20
Kommunikationsminister Mats Odell (kds)	
Stig Rindborg (m)	
5 § Förnyad bordläggning	23

